

das quasi per accidens accumulati in eodem subjecto (ut ita dicam), sicut natura sua non componunt latitudinem unius qualitatis, ita nec uniri inter se possunt ad unam qualitatem per se constituendam, ut ex iis, quæ de intensione dicemus, magis constabit. Multiplicare autem habitus numero distinctos in eodem subjecto respectu eorundem actuum, esset in infinitum progredi, repugnatque superius dictis de individuatione accidentium in disp. 5. Et ideo verius est, nullum esse tale augmentum in habitibus, sed similes et æquales actus nihil ulterius agere, quando jam inveniunt habitum æque intensum.

Objectionibus in contrarium satisfi.

46. Neque contra hoc est alicujus momenti ratio Durandi, scilicet, quod omne passivum, dum patitur, aliquam mutationem recipit; sed omnis actus elicitus ab habitu agit aliquid in potentia, quia per illum potentia actu patitur; ergo talis actus cujuscunque intensionis sit, aliquid imprimis in potentiam, quo augeat habitum. Respondetur enim negando minorem, quia actus immanens non semper agit in potentiam, sed ipse fit in potentia, et est impressio quæ per actionem immanentem fit in potentia ab agente intrinseco, quod est ipsamet potentia, vel sola, vel cum habitu. Neque enim obstat fundamentum Gabrielis et aliorum, quia supponit falsum modum intensionis.

47. Denique non obstat experientia supra adducta, quia sufficit ille modus augmenti per plures actus æquales explicatus a nobis priori modo. Nam postquam habitus operando pervenit ad quemdam statum cum sufficienti morali facilitate, non potest experientia constare, quod per actus omnino æquales illa facilitas augeatur. Maxime quia non potest satis experimento cognosci, an actus sint omnino æquales, necne. Accedit etiam quod ipsa dispositio corporis, et imaginationis ac memoriæ, potest aliquid conferre ad hanc facilitatem; non enim negare possumus quin hæc juvent, quamvis non sint tota causa illius.

48. Tandem ex dictis in hoc primo puncto constat, quomodo habitus sic effectus et perfectus per plures actus similes, unus sit; est enim unus unitate intensionis, quæ est unitas per se in qualitatibus, et aliquando vocari solet unitas simplex, et distinguitur ab unitate imperfecta, quæ solum est per collectionem plurium habituum, vel proportionem

plurium qualitatum, qualis est in sanitate vel pulchritudine. Quo sensu dicunt multi, habitum esse simplicem qualitatem, de quo statim videbimus. In rigore tamen illa est unitas per compositionem, sicut est unitas quantitatis continuæ, quia est per unionem plurium graduum, qui in re ipsa distinguuntur. In quo eadem est ratio habituum, et reliquarum qualitatum quæ intensionem recipiunt, de qua re dicturi sumus disp. 46.

SECTIO XI.

Quale sit augmentum extensivum habitus, et quæ unitas habitus illi correspondeat.

1. Quod hujusmodi augmentum sit in habitibus, supra supposuimus ex communi doctrina, abstrahendo ab ea quæstione, an sit proprium augmentum, necne; id enim hic investigandum reliquimus, inquirendo quale illud sit, et an revera sit augmentum, vel potius productio novi habitus.

Questionis sensus et punctus proponitur.

2. Ut autem difficultas quæstionis aperiat, suppono primo, habitum non posse recipere hoc augmentum extensivum nisi per additionem alicujus rei quæ in illo fiat. In hoc enim omnes auctores convenire videntur. Et de illis quidem, qui etiam meram intensionem per hujusmodi additionem fieri putant, res est manifesta, et patet ex Scoto, in 2, dist. 3, q. 10, et in 3, d. 23; Gabriele ibi, quæst. 2, et in Prolog. sentent., quæst. 8; Ocham ibidem, quæst. 1 et 9; Greg., quæst. 3. Inter eos vero, qui negant intensionem fieri per additionem, aliqui idem putant esse dicendum de hac extensione, quos infra referam. Nos tamen nunc oppositum supponimus, idque sumimus ex D. Thoma, 1. 2, quæst. 52, art. 1, ubi distinguit hoc duplex augmentum, intensivum et extensivum, quamvis sub diversis vocibus; nam augmentum intensivum vocat *ex parte subjecti*, quia intensio fit in quantum subjectum magis ac magis participat eandem formam, seu eundem habitum; augmentum vero extensivum vocat *ex parte ipsius formæ secundum se*; hoc enim augmentum dicit esse in habitibus secundum ordinem quem habent ad objecta. *Ut est* (inquit) *major vel minor scientia, quæ ad plura vel pauciora se extendit*. Et de hoc augmento subdit, art. 2, fieri per additionem, quamvis de priori augmento

intensivo id negare videatur, de quo postea videbimus.

3. Et ratione probatur, quia imprimis rationes, quæ probare possunt in intensione aliquid addi, multo magis hic concludunt. Deinde ex ratione communi augmenti realis id convinci potest; quo modo enim mente concipi potest reale augmentum sine additione reali? Præterea, per hoc augmentum fit in potentia novus effectus formalis et realis, qui antea non erat, nam manet propensa ad novum objectum, verbi gratia, ad novam conclusionem scientiæ, ad quam antea non erat; ergo illum effectum necesse est fieri per novam formam, seu novam partem formæ. Patet consequentia, quia neque effectus formalis potest fieri sine forma, neque forma præexistens potest conferre novum effectum formalem, nam antea informabat quantum poterat; nam hæc forma, de qua agimus, est forma absoluta, et actu inhærens secundum se totam, et consequenter actu etiam informans, quantum potest; ergo, crescente effectu formali et reali hujus formæ, necesse est aliquid in re ipsa addi ipsi formæ. Quæ ratio licet generaliter de omni augmento reali concludere videatur, maxime tamen de hoc extensivo, nam hoc convenit ipsi formæ ratione sui et secundum ordinem quem habere potest ad diversa objecta, vel diversos actus, et non tantum ratione subjecti. Unde confirmatur, nam habitus per hoc augmentum habet novam habitudinem transcendentalem ad novos actus et nova objecta; sed nova habitudo transcendentalis non potest esse nisi in nova entitate addita, quia talis habitudo non provenit ex mutatione alicujus extrinseci; ergo hoc augmentum necessario requirit hujusmodi additionem. Tandem illi habitui additur virtus activa, non tantum quoad modum agendi, vel modum effectus, sed etiam quoad diversos effectus, id est, quoad varios actus vel specie diversos, vel saltem valde dissimiles in tendentia ad objectum; ergo illud augmentum factum est per realem additionem, nam virtus realis non crescit per se et in se sine reali additamento.

4. *Extensivum augmentum habituum fit per actus ejusdem potentiæ circa diversa objecta.* — Secundo suppono, hujusmodi augmentum extensivum habitus fieri per actus ejusdem quidem potentiæ, aliquo tamen modo inter se dissimiles in tendentia ad objectum, et non tantum in intensione et remissione. Probatur prima pars, nam si actus

sunt diversarum potentiarum, generabunt habitus omnino distinctos, quia, ut supra dictum est, actus in ea potentia inducit habitum, in qua ipsa est; ergo si actus sunt in diversis potentiis, unusquisque inducet habitum in sua propria potentia; ergo facient habitus diversos, non augebunt eundem, quia non potest unus habitus esse in diversis subjectis. Secunda pars probatur, quia si actus sint omnino similes, solumque differant in intensione, poterunt quidem intendere habitum, non tamen extendere, quia actus solum efficiunt in habitu perfectionem sibi proportionatam.

Primus punctus difficultatis de augmento extensivo habitus, quale sit.

5. Ex his ergo variæ oriuntur difficultates. Prima est, quale possit esse hoc augmentum extensivum in habitibus. Et ratio dubitandi est, quia vel id, quod additur per tale augmentum, unitur per se ac proprie habitui præexistenti, vel solum per aliud, scilicet, quia utrumque est in eodem proximo subjecto. Primum non potest intelligi; secundum autem non sufficit ad verum et proprium augmentum habitus; ergo. Probatur minor quoad priorem partem, quia unio per se inter qualitates ejusdem subjecti intelligi non potest, nisi per modum intensionis; necesse est enim ut quæ sic uniuntur, comparentur ut entitates partiales respectu illius integræ qualitatis, quæ ex illis coalescit, et consequenter quod inter se comparentur ut partes inter se unibiles. Solum autem duobus modis intelligere possumus duas partes esse inter se unibiles. Primo immediate per modum actus et potentiæ, sicut uniuntur materia et forma; secundo, medio aliquo termino indivisibili, in quo illæ duæ partes conjunguntur per modum continuationis, sicut uniuntur duæ partes lineæ in puncto. Prior modus unionis non habet locum inter partes ejusdem qualitatis, quia nunquam aliqua duo uniuntur illo modo, nisi unum se habeat ut potentia, aliud ut actus; hæc est enim unica ratio hujus unitatis, hoc modo consurgentis ex multis, ut Aristoteles sæpe docuit, 7 et 8 Met. At vero partes ejusdem qualitatis non comparantur inter se ut actus et potentia, quia neutra recipitur in alia ut in subjecto, neque actuat illam, sed utraque proxime afficit idem subjectum, in quo in est tota qualitas. Unde nec tales partes habent per se ordinem inter se, sed unaquæque potest per

se sola inhaerere suo subjecto; neutra ergo actuatur aliam; ergo non habent inter se illud genus unionis. Quod manifeste patet in praesenti materia, nam, etiamsi una virtus religionis, verbi gratia, extendatur ad actus orandi, sacrificandi et vivendi, et in ordine ad illos intelligatur habere diversas entitates partiales, secundum quas talis habitus augetur, non tamen comparatur una pars ad aliam, ut potentia ad actum, neque una per se supponitur in subjecto ad aliam, sed indifferenter potest illa virtus inchoari per actus orandi, verbi gratia, et augeri per actus sacrificandi, et e converso; ergo prior modus unionis non habet locum in hoc augmento, seu inter partiales entitates ejusdem habitus.

6. Neque etiam alter modus habet locum in qualitate, nisi ratione intensionis, in qua, ut infra videbimus, est latitudo quaedam proportionem servans ad latitudinem extensivam quantitatis, in hoc quod est in infinitum divisibilis, et consequenter in ea reperiuntur partes ejusdem latitudinis intensivae, et indivisibiles termini, quibus illae partes uniuntur; nam sine his non potest habere locum talis modus unionis. At vero in augmento extensivo non potest hic modus unionis inveniri propter duo. Primo, quia unaquaqueque illarum partium extensionis, quae sic uniri dicuntur, non est ulterius divisibilis secundum extensionem, sed indivisibilis; ut, verbi gratia, licet scientia dicatur habere latitudinem extensivam secundum varios assensus diversarum conclusionum, tamen unusquisque assensus est indivisibilis extensive, quia ad unam tantum indivisibilem veritatem terminatur. Unde etiam illa partialis entitas seu gradus correspondens in habitu unicuique actui est etiam indivisibilis extensive, quia proportionatur actui per quem fit, et ad illum ejusque objectum indivisibiliter inclinatur; ergo inter hujusmodi partes extensionis habitus, non potest esse unio per modum continuationis; nunquam enim sic uniuntur ea quae indivisibilia sunt.

7. Secunda ratio est, quia in his, quae uniuntur per modum continuationis, datur indivisibilis terminus communis utrique extremo unionis, ut supra dictum est de quantitate, et infra dicetur de intensione. In praesenti autem non potest dari hujusmodi terminus, in quo uniantur partes extensionis ejusdem habitus, tum propter praecedentem rationem; nam cum illae partes sint in se in-

divisibiles, non indigent ulteriori termino indivisibili, imo neque illum habere possunt. Tum etiam quia ille indivisibilis terminus deberet esse proportionatus entitati habitus; ergo debet juxta modum suum inclinare ad aliquem actum et objectum, quia tota entitas habitus hujusmodi est essentialiter. Cum ergo una pars illius habitus inclinet ad unum actum, et alia ad alium, inquiri de illo indivisibili termino, in quo tales partes uniuntur, ad quem actum inclinet, quia non est major ratio de uno quam de alio; nec vero potest ad utrumque inclinare, cum ille dicatur esse indivisibilis, et in actibus sit latitudo extensiva. Item, quia in actibus nihil est commune realiter, in quo uniantur; ergo neque in habitu potest aliquid simile correspondere. Ex hoc ergo discursu videtur concludi, nullam esse posse realem unionem inter id quod supponitur jam acquisitum in aliquo habitu, et id quod additur per augmentum hoc extensivum. Ex quo fit, illa duo solum per aliud posse uniri, scilicet, quia in eodem proximo subjecto conjunguntur.

8. *Non tantum singuli habitus sunt in singulis potentiis.* — Jam vero probatur altera pars superius posita, nimirum, quod haec unio non sufficiat ad verum augmentum habitus, quia illud non est augmentum, sed acquisitio novi habitus in eadem potentia. Nam ille modus unionis communis est omnibus habitibus ejusdem potentiae; ergo quotiescumque habitus acquiritur in una potentia jam habente alium, erit augmentum extensivum, quod improprissime dicetur, quia id, quod augetur, debet esse idem quod antea genitum erat. Nisi quis fortasse dicat, unius potentiae esse tantum unum habitum, quod esset absurdum in morali philosophia, in qua receptissimum est dari in eodem appetitu plures virtutes morales, et in eodem intellectu plures virtutes intellectuales. Et in Theologia, ut minimum certum est, charitatem et spem esse virtutes et habitus distinctos, etiamsi sint in eadem voluntate.

Secundus punctus, per quos actus crescat extensive habitus.

9. Secunda difficultas est, per quos actus fiat hoc augmentum extensivum habituum, an per actus specie diversos, vel tantum numero distinctos. Quamvis enim dictum sit, acquiri per actus aliquo modo dissimiles, non tamen propterea sequitur debere esse specie diversos; nam inter individua ejusdem spe-

ciei, praesertim respectiva, possunt esse quaedam omnino similia, ut, verbi gratia, species visibiles Petri; et alia aliquo modo dissimilia individualiter, ut species visibiles Petri et Pauli, ut supra tactum est disp. 5. Videtur ergo haec dissimilitudo individualis non solum sufficere inter actus agentes eundem habitum extensive, verum etiam non posse esse major. Primum patet, quia quacumque ratione actus tendant in diversa objecta, non potest unus generare inclinationem ad alium, neque e converso; ergo habitualis inclinatio acquisita per unum actum augetur extensive ad novum objectum per alium actum, similem quidem in specie, dissimilem autem individualiter, ob tendentiam ad diversum objectum quasi materiale. Secundum patet, quia si actus sint specie diversi, generabunt habitus specie diversos; ergo non possunt augere eundem habitum, etiam extensive. Consequentia patet ex dictis; et antecedens probatur. Tum quia habitus specificantur per actus, atque ita ex actibus specie diversis sumuntur habitus specificas differentias diversas. Tum etiam quia actus est proxima causa habitus, quem relinquit tanquam semen suum ad similes actus; ergo habitus specie diversi relinquent (ut ita dicam) semina specie diversa.

10. In contrarium vero est, quia sola dissimilitudo individualis actuum non videtur sufficiens ad hoc augmentum extensivum. Primo, quia alias per omnes actus numero distinctos, qui versantur circa diversa materialia objecta, augetur habitus extensive, ut justitia restituendo huic pecuniam, illi triticum, et sic de aliis, quod videtur et supervacaneum, et falsum. Secundo, quia alias nunquam idem habitus posset elicere actus specie diversos, quia solum potest efficere actus similes illis a quibus effectus est; ergo si non potest fieri et compleri per actus specie diversos, neque illos poterit efficere. Consequens autem videtur falsum; nam idem habitus scientiae potest elicere assensus plurium conclusionum, et eadem virtus moralis elicit intentionem et electionem, ac similes actus, qui plane videntur specie diversi.

Tertius punctus, qualis sit unitas habitus.

11. In his difficultatibus attingitur etiam quaestio illa celebris, an habitus sit simplex qualitas, vel collectio plurium, quae, ut supra insinuavi, duos potest habere sensus. Unus est, an habitus ita sit simplex, ut nul-

lam in se compositionem admittat secundum extensionem; alius est, esto habitus sit qualitas aliquo modo composita, an sit qualitas vere ac per se una, an vero solum habeat unitatem aliquam artificiosam ex collectione plurium, et utriusque sensus decisio pendet ex modo explicandi augmentum extensivum, in quo nunc versamur.

Prima opinio, omnem habitum esse simplicem qualitatem.

12. Sunt ergo in hac re variae sententiae. Prima est, habitum esse qualitatem non solum per se unam, sed etiam simplicem et indivisibilem extensive; ita enim nunc loquimur, ne id semper admonere necesse sit. Ita sentit Cajetanus, 1. 2, quaest. 54, art. 4; et Capreol., quaest. 3 Prologi; Ferrar., 4 contra Gent., c. 56; Henric., Quodl. 9, quaest. 4. Et eodem modo opinantur multi ex recentioribus Thomistis, et putant esse sententiam D. Thomae, dicta quaest. 54, art. 4, in 1. 2. Qui consequenter eodem modo philosophantur de augmento extensivo, quod de intensivo, quoad hoc, quod neutrum fit per additionem entitatis, sed per solum diversum modum se habendi ejusdem indivisibilis entitatis, respectu subjecti; quanquam dicti auctores non tam aperte hoc declarent. Unde cum D. Thomas, loco superius citato, dicit habitum secundum se augeri per additionem, exponere possunt, solum loqui de habitu intellectuali, et de additione specierum intelligibilium. Quae expositio habet fundamentum in verbis ejus; nam 1. 2, quaest. 52, art. 1 et 2, in particulari loquitur de scientia, quam dicit augeri per additionem plurium conclusionum, quae non intelliguntur addi, nisi mediis speciebus intelligibilibus.

13. Ratio hujus opinionis esse potest, quia habitus est propriissima et per se species qualitatis; ergo omnis habitus, quia in sua specie est unus habitus, est etiam una qualitas per se; non potest autem esse per se una, nisi sit etiam simplex; ergo. Minor probatur ex dictis auctoribus, argumento quod est commune ad intensionem, scilicet, quia illa compositio ex partibus seu gradibus non potest esse, nisi partes illae numero distinguantur; non possunt autem ita distinguantur; cum in eodem subjecto recipiantur. Sed hoc argumentum quantam vim habeat in intensione, postea videbimus; in praesenti vero certe non est efficax, quia respondebitur, partes illius habitus, si per actus specie di-

versos fiant, non differre tantum numero, sed etiam specie partiali, esse tamen quasi heterogeneas partes, quæ uniri possunt ad componendum unum habitum; si vero illi actus differant solum numero cum aliqua dissimilitudine in ordine ad diversa objecta, saltem materialia, sic etiam non repugnat duo accidentia ejusdem speciei esse simul in eodem subjecto, ut supra, disp. 5, declaravi. Efficacius ergo videtur illa minor probari discursu facto in priori difficultate, de qua plura inferius dicemus.

14. Quanquam vero dicti auctores ita sentiunt de simplicitate habitus, nihilominus simul docent, unum et eundem habitum esse principium plurimorum actuum, et versari circa latissimum objectum, varias res seu materias in se comprehendens, et in ordine ad illas interdum esse unum habitum in statu imperfecto inchoato, perfici autem et consummari per varios actus, etiamsi illi intrinsece nulla res addatur. Quod si petas quomodo possit habitus unius simplicis essentia ad tot res seu materias inclinare, respondent, rationem esse, quia omnes illæ materiae conveniunt in una ratione formali objecti, sub qua a tali habitu attinguntur. Quæ sit autem hæc unitas formalis objecti, difficillime explicatur, nec potest una simplici vel generali regula, quæ omnes habitus comprehendat, declarari; sed generatim solum dici potest, in unoquoque habitu id, quod se habet tanquam motivum ejus, seu tanquam ratio attingendi res in quibus versatur, esse rationem formalem objecti, a qua sumit habitus unitatem. Hæc autem ratio in diversis habitibus, juxta diversitatem et proportionem eorum, diversa est, quod in singulis materiis explicandum erit. Rursus, si quis interroget an actus illi, quibus tales habitus consummantur, sint specie distincti, vel tantum numero, quidam ex dictis auctoribus simpliciter negant differre specie, quia conveniunt in objecto formali habitus; alii vero distinguunt: nam comparatione habitus sunt ejusdem speciei, secundum vero proprias rationes possunt specie differre. Denique si interroges quomodo plures et dissimiles actus possint eundem indivisibilem habitum perficere, nihil aliud respondent, nisi quod illa entitas indivisibilis potest habere varios modos efficiendi subjectum, secundum quos potest varie perfici per varios actus.

15. Fundamentum autem hujus partis sic declarata est, quia habitus inclinans ad varios

actus sub aliqua latitudine objecti est vere unus; non potest autem esse vere unus, nisi sit simplex, ut ratio supra facta probat; ergo. Major probatur, primo inductione; nam una fide varias res credimus, et una charitate diligimus Deum et proximum, et sic de cæteris. Alias tot essent justitiæ vel temperantiæ multiplicandæ, quot sunt officia harum virtutum, et ita etiam in singulis scientiis, innumeræ essent multiplicandæ scientiæ. Deinde probatur ratione, quia habitus est medius inter potentiam et actum; sed una potentia cum sit simplex entitas, se extendit ad plures actus, et ad plures res, prout in aliqua ratione objecti conveniunt; ergo etiam habitus in suo ordine poterit idem indivisibilis existens multa in sese complecti, sub aliqua ratione objecti. Dico autem, *in suo ordine*, quia non oportet ut habitus tantum se extendat, quantum potentia, quam perficit, quia est medium inter illam et actus, et ideo ex utroque extremo aliquid suo modo participat, ut neque sit tam limitata entitas, sicut actus, neque tam late pateat sicut potentia.

Secunda opinio distinguens inter habitus intellectus et voluntatis.

16. Secunda opinio distinctionem facit inter habitus intellectus et appetitus, et de prioribus negat esse simplices qualitates, de posterioribus vero affirmat. Hæc opinio tribui potest Sonc., 6 Metaph., quæst. 9, ubi cum expresse doceat scientiam non esse simplicem qualitatem, idem sentire videtur de omnibus habitibus intellectus. In solutione autem ad tertium, expresse concedit habitus voluntatis esse simplices qualitates. Unde quoad hanc secundam partem idem et ob eandem rationem sentit, quod alii Thomistæ; quoad priorem vero in hoc fundatur, quod non admittit in intellectu alios habitus præter species intelligibiles, quarum collectionem ordinatam dicit esse habitum scientiæ. Unde in rigore loquendo de habitu judicativo intellectus, de quo nunc disputamus, nec simplicem, nec compositum illum ponit, quia potius illum e medio tollit, quanquam possit esse in hoc aliqua ambiguitas et æquivocatio in terminis. Nam Soncinas distinguit duplices species intelligibiles: quasdam, quæ fiunt ab intellectu agente et præcedunt assensum scientiæ, quas dicit solum repræsentare res incomplexas; alias vero esse species intelligibiles, quæ fiunt in intellectu ex vi assensus scientifici, quas dicit repræsentare ipsa com-

plexa, et habitare intellectum ad similes assensus, et hanc speciem productam per assensum scientiæ dicit esse proprium effectum habitualem demonstrationis. Tandem vero concludit, unam scientiam esse compositam ex multis speciebus posterioris generis, et non esse simplicem qualitatem.

17. In qua sententia obscurum satis est quid intelligat hic auctor per species complexas productas per assensum conclusionis. Nam si intelligat esse veras species repræsentantes objectum, et deservientes ad apprehensionem ejus, non videntur necessariæ respectu eorum objectorum, quorum species sunt per intellectum agentem impressæ. Nam illæ sufficiunt, non solum ad simplicem apprehensionem, sed etiam ad compositionem. Quia prima compositio per illas solas facta est mediis conceptibus simplicibus, virtute earundem specierum formati. Neque post primum assensum, etiam per demonstrationem habitum, potest iterum compositio aut similis assensus fieri sine usu earundem specierum, quia sine concursu objecti non potest cognitio fieri; concurrunt autem objectum per speciem. Nec satis intelligi potest, quod species, quæ vicem tenent objecti, repræsentent illud nisi incomplexæ: nam complexio solum est in compositione mentis, aut apprehensiva, aut etiam judicativa, ut omittam nunc voces, et scripturas. Unde, licet aliquando contingat per actum imaginationis aut intellectus possibilis fieri phantasma vel speciem intelligibilem alicujus objecti, quod per solam actionem sensuum externorum, aut intellectus agentis repræsentari non potuit, tamen etiam illa species repræsentat simpliciter et incomplexæ suum objectum. Illæ ergo species repræsentantes complexæ nec sunt necessariæ, nec satis intelligibiles, si de propriis speciebus sermo sit. Si vero nomine speciei intelligat Soncinas qualitatem quamdam relictam in intellectu ex efficacia assensus scientifici, inclinantem et determinantem intellectum ad similem assensum veritatis complexæ, sic verum est dari in intellectu hujusmodi qualitatem; illam vero nos vocamus habitum judicativum. Neque illa qualitas habet vicem objecti, sed potius tenet se ex parte potentia, cujus lumen seu virtutem auget ad judicandum, et ad usum specierum; quapropter non proprie vocatur species intelligibilis. Atque ita in hoc sensu non differt hæc sententia quoad hanc partem a sequenti opinione.

Tertia opinio negans in universum habitum esse simplicem qualitatem, aut per se unam.

18. Est ergo tertia sententia, quæ in universum negat habitus esse simplices qualitates, sive in intellectu, sive in voluntate, et consequenter etiam negat habitum esse qualitatem per se unam, physice, et in rigore loquendo, sed solum per quamdam collectionem vel coordinationem plurium qualitatum. Hanc sententiam tenuit Aureolus in Prologo Sententiarum, ubi eandem tenet Scotus, quæst. 3, dub. 2; et Gregorius, quæst. etiam 3, art. 1; et alii eodem loco, præsertim Ocham, quæst. 1 et 9; et Gabriel, quæst. 9, et in 3, d. 2, quæst. 2. Fundamentum hujus sententiæ consistit in duobus principiis, quæ a nobis videntur satis in superioribus probata. Unum est, augmentum reale habituum, et præsertim extensivum, non posse fieri sine additione reali; aliud est, illud, quod additur, cum habitus augetur extensive, non posse habere propriam et per se unionem cum ea parte habitus, quæ præsupponitur. Nam ex his principiis evidenter inferitur, habitum perfectum et consummatum (de hoc enim est sermo) non esse simplicem qualitatem, quia per augmentum extensivum consummatur. Sequitur deinde talem habitum nec qualitatem per se unam esse posse, quia in his qualitatibus nulla est compositio seu unio, ex qua possit resultare ens per se unum. Et quoniam tota vis hujus sententiæ consistit in his principiis, et eorum examine, omitto rationes alias, quæ a dictis auctoribus afferuntur. Illud tamen ulterius sequitur ex prædicta sententia, nimirum hoc augmentum habitus per extensionem non esse proprium, sed esse (ut ita dicam) per juxtapositionem, et artificialem compositionem, sicut augetur domus, cum ædificatur. Qualis autem sit hæc artificialis compositio in habitibus, et quando in una et eadem potentia sufficiat ad unitatem habitus cum distinctione ab aliis habitibus ejusdem potentia, magnam habet difficultatem, et a dictis auctoribus non satis explicatur.

Quarta opinio negans simplicitatem habitibus, non tamen unitatem per se.

19. Quarta sententia, et quasi media inter prædictas, est, habitum esse qualitatem per se unam, non tamen simplicem seu indivisibilem secundum extensionem ad diversos actus, et partialia objecta, sed esse compositum,

tam ex partialibus entitatibus inter se vere ac proprie unitis, quia sine additione non potest esse verum augmentum, et sine unione non potest esse vera unitas habitus. Hæc opinio placet nonnullis ex modernis Doctoribus; ex antiquioribus enim nullus satis declarat hunc opinandi modum. Nonnihil vero favere videtur Cajetanus, 1. 2, quæst. 54, art. 4, ad 3 Gregorii, quatenus comparat intensionem et extensionem habitus intensionem et extensionem caloris, dicens: *Sicut in formis materialibus calor et latitudines ejus intensiva et extensiva, non sunt tres entitates, sed una habens duas condiciones, ita in habitu.* At vero (omissa pro nunc latitudine intensiva) dubitari non potest, quin calor secundum latitudinem extensivam habeat partes realiter distinctas, quamvis inter se unitas. Et ideo, licet calor et latitudo extensiva non dicantur duæ entitates, quia latitudo extensiva includit illas partes cum unione earum, et totum non distinguitur a partibus simul sumptis et unitis, nihilominus tamen in illa latitudine includuntur entitates inter se partialiter distinctæ; idem ergo erit in habitu, si in eo est similis latitudo extensiva. Atque juxta hanc sententiam salvatur propriissime augmentum extensivum habitus, quia id, quod additur per talem actionem, unitur præexistenti, et ex utroque fit unum majus et perfectius. Et consequenter illi actus pertinebunt ad unum habitum, qui licet inter se videantur diversi, vel numero, vel etiam specie, sunt apti efficere in potentia habilitates partiales, aptas ut inter se uniantur. Quando vero illæ habilitates sint partiales, et habentes dictam aptitudinem, aut quando sint totales absque unione inter eas, non minus est ad explicandum difficile, quam sit in omni sententia vera unitas habitus. Recurrendum vero est ad objectum formale, et indicium sumi poterit ex affinitate et proportionem actuum inter se.

Prima assertio ad resolutionem questionis.

20. *Nulla vera compositio extensiva in habitibus.* — Resolutio hujus questionis est sine dubio difficilis, quia radix et modus unitatis habitus occulta valde nobis est, et difficile est invenire medium inter extrema, ut neque in una potentia unum tantum habitum, vel unam tantum virtutem esse asseramus, neque tot multiplicemus, quot sunt actus, et a communi modo sentiendi et loquendi recedamus. In re tamen difficili dicam breviter

quod verisimilius videtur. Et imprimis existimo nullam veram et realem compositionem extensivam in habitibus reperiri. Hoc mihi probat efficaciter discursus factus superius, qui ab auctoribus contrariæ sententiæ nec dissolvitur, nec attingitur, neque explicatur quale genus proximæ unionis inter illas entitates habituales possit reperiri. Accedit præterea, quod in actibus intellectus et voluntatis non potest inveniri similis extensio cum reali distinctione partialium entitatum et vera unione earum ex parte objectorum tantum. Quod addo, quia in aliquibus actibus animæ potest inveniri latitudo, et compositio extensiva ex parte subjecti; ut visio corporalis quatenus est in subjecto extenso et continuo potest habere extensionem et continuationem partium; tamen neque illa extensio habet locum in intellectu et voluntate, neque etiam est ad propositum, quia etiamsi in appetitu sensitivo vel cogitativo locum habeat, nihilominus per quemlibet actum generabitur habitus, habens eundem modum extensionis, quia in eodem subjecto adæquate generatur, quia non est major ratio de una parte subjecti, quam de alia, et quia talis potentia per seipsam tota concurrat ad actum, et similiter secundum se totam acquirit habitum seu facilitatem operandi. Hæc ergo extensio ex parte subjecti impertinens est ad augmentum habitus, vel ad unitatem ejus explicandam.

21. Quod vero ex parte objectorum non possit esse in actibus prædicta extensio et compositio, patet, quia vel potentia simul tendit in plura objecta per modum unius et sub una et eadem ratione, vel per modum plurium. Quando tendit priori modo, non est in actu formalis extensio et compositio, sed est indivisibilis entitas, quæ totum illud objectum, tanquam adæquatum terminum unius habitudinis transcendentalis, complectitur. Alias dicendum esset, quando unico actu volo dare eleemosynam decem hominibus, in illo actu esse decem particulas, quibus tendo in singulos homines, quod per se apparet incredibile. Et inde sequuntur difficultates de augmento infinito, præsertim in intellectu et voluntate Angeli, aut animæ Christi, quæ distincte videt infinita in Verbo. Et præterea habet etiam locum discursus supra factus, quod illa unio partium neque esse potest per modum continuationis, nec per modum actus et potentiæ. Quod maxime verum est in iis qui sunt actus secundi et

ultimi. Præter illos autem duos modos unionis non est alius, qui realis ac physicus sit. Quod si potentia simul tendit in plura objecta per modum plurium, erunt quidem actus illi distincti; de illis autem evidentius est non habere inter se unionem, ratione cujus dici possint componere actum vere unum, quia (præter rationes factas) in objecto non est unitas in qua possit fundari unitas actus.

22. Tandem, quod ex actibus sufficiens argumentum fiat ad habitus, patet ex ratione generali, quia actus natus est efficere habitum sibi similem seu proportionatum. Responderi quidem potest, potentiam non semper posse simul in uno actu exprimere quod in uno habitu continet, quia actus majorem attentionem, et consequenter majorem efficacitatem requirit. Sed licet hoc in genere verum sit, nihilominus, si ille modus compositionis haberet locum in habitibus, nulla sufficiens ratio reddi posset, cur in aliquibus actibus non posset habere locum, saltem quando habent inter se aliquam subordinationem, et potentia videtur ex uno ad alium extendi, ut ex assensu præmissarum ad assensum conclusionis, et ex intentione finis ad electionem mediorum; tunc enim cessat illa ratio de attentione et efficacia potentiæ, quia jam simul ad illa omnia attendit. Ratio ergo generalis est, quia hic modus compositionis et unitatis, neque in actibus, neque in habitibus locum habet. Imo, si quis animadvertat, intelliget in nullis formis vel actibus, quatenus tales sunt, inveniri talem modum unitatis, nisi per modum intensionis, vel extensionis continuæ; alioqui necesse est ut una forma comparetur ad aliam per modum potentiæ passivæ, et altera, e converso, per modum actus, ut uniri possint. Accedit ultimo, quod hæc sententia auget et non explicat difficultates; nam in re tot multiplicat entitates, quot illa, quæ ponit collectionem; sed præterea addit unionem earum inter se, quam explicare non potest. Ac deinde æque difficile manet ad explicandum in hac sententia, unde sumenda sit unitas habitus, ut supra tetigimus.

Secunda assertio de habitibus, qui sunt simplices qualitates.

23. *Simplices aliqui habitus necessario asserendi.* — Dico secundo: necesse est ut sint in anima aliqui habitus indivisibiles, et qui sint simplices qualitates. Probatur, quia in habitibus non est unitas per compositionem extensivam; ergo vel est per collectionem

plurium qualitatum, vel per simplicem entitatem. Si hoc posterius dicatur, id est quod intendimus. Si vero dicatur prius, necesse est, ut illa collectio ex multis simplicibus constet, quia omne compositum ad simplicia, et omnis numerus ad unitates necessario revocatur. Et ex ipsis terminis patet: nam si unus habitus est collectio plurium qualitatum, rursus inquiri an unaquæque illarum qualitatum sit etiam collectio aliarum, vel sit simplex. Si primum dicatur, de illis ulterius inquiram, donec sistamus in simplicibus qualitatibus, quia non potest in infinitum procedi. Rursus cum perventum fuerit ad qualitates simplices, de illis procedit ratio, quia unaquæque earum est vera et integra qualitas in sua specie, quia non est pars vera et physica alicujus qualitatis; nam esse partem numeri aut collectionis, non tollit rationem integri entis in suo genere. Sed hujusmodi qualitates non sunt nisi in specie habitus, ut ex dictis constat; ergo necesse est dicere dari habitus qui sint simplices qualitates.

24. *Objectioni respondetur.* — Dices: interdum una qualitas constat ex multis, inter quas non est vera et realis unio, sed solum compositio quædam et proportio, ut sanitas, pulchritudo et similes, et in his generibus vel speciebus qualitatum nulla datur simplex, etiamsi ex simplicibus constet; ergo idem potest de habitibus dici. Respondetur, quid sit de illa unitate per solam proportionem plurium, an sit vera unitas, et an habeat locum in habitibus (quod infra videbimus), quodcumque aliqua qualitas componitur ex multis, et vocatur una sub aliquo conceptu et nomine, componi ex multis, quæ licet fortasse sub eo nomine non censeantur completæ, tamen sub alia essentiali ratione sunt completæ et simplices qualitates. Ut quamvis calor non sit completa sanitas, est tamen completus calor, vel passibilis qualitas, et in eo genere est qualitas simplex completa et perfecta; unde si daremus sanitatem etiam esse passibilem qualitatem, et sub hac generali ratione de illis sermo esset, necessario dicendum esset, aliquas passibiles qualitates esse simplices qualitates, etiamsi aliquæ sint compositæ.

25. Similiter ergo in præsentia, si ponere-mus scientiam esse collectionem ordinatam specierum intelligibilium, et nomen scientiæ nil aliud significare, verum quidem esset, nullam scientiam humanam esse simplicem qualitatem; nihilominus tamen unaquæque